

משניות מבוארות - מסכת סוכה

משנה א: סכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה, פסולה, רבי יהודה מכשיר. ושאינה גבוהה עשרה טפחים, ושאינה לה שלש דפנות, ושחמתה מרבה מצלתה פסולה. סכה ישנה, בית שמאי פוסליו, ובית הלל מכשיריו, ואיזו היא סכה ישנה, כל שעשאה קדם לחג שלשים יום, אבל אם עשאה בפרוש לשם חג הסוכות, אפילו אם עשאה מתחלת השנה, כשרה:

משנה ב: העושה סבתו תחת האילן כאלו עשאה בתוך הבית. סכה על גבי סבה, העליונה כשרה, והתחתונה פסולה, רבי יהודה אומר, אם אין דיורין בעליונה התחתונה כשרה:

העושה סבתו תחת ענפי האילן המחבר לקרקע, הרי זה כאלו עשאה בתוך הבית, תחת התקרה, שהיא פסולה, כיון שהסכה צריכה להיות תחת אור השמים. סכה שנבנתה על גבי סבה אחרת, באפן שהסכה של הסכה התחתונה משמש כרצפה לסכה העליונה, העליונה כשרה, ואלו התחתונה פסולה, כיון שיש לה שני סככים, ודרשו חכמים מכך שנקתב הפסוק 'בסלת תשב' בכתב חסר, שיש צורך שיהיה לסוכה רק סכה אחד, ולא שני סככים. רבי יהודה חולק ואומר, אם אין

משנה א: סכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה, פסולה, רבי יהודה מכשיר. ושאינה גבוהה עשרה טפחים, ושאינה לה שלש דפנות, ושחמתה מרבה מצלתה פסולה. סכה ישנה, בית שמאי פוסליו, ובית הלל מכשיריו, ואיזו היא סכה ישנה, כל שעשאה קדם לחג שלשים יום, אבל אם עשאה לשם חג אפילו מתחלת השנה, כשרה:

סכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה, כלומר, שהחלל מהרצפה ועד הסכה הוא יותר מעשרים אמה, פסולה, כיון שסכה צריכה להיות 'דירת עראי', ולמעלה מעשרים אמה זו דירת קבע. רבי יהודה חולק ומכשיר, כיון שלדבריו סכה צריכה להיות דירת קבע. וסכה שאינה גבוהה אפילו עשרה טפחים, הרי היא 'דירה סרוחה', שאין אדם גר בה, וכן סכה שאין לה לכל הפחות שלש דפנות, וכן סכה שחמתה מרבה מצלתה - שהסכה שבה אינו מצל אפילו על מחצית מקרקעית הסכה, כל אחת מסכות אלו פסולה. סכה ישנה, שנבנתה זמן רב לפני סכות, בית שמאי פוסליו, כיון שיש צורך לבנות את הסכה לשם מצוה, ואילו סכה זו נעשתה באפן סתמי, שלא לשם חג הסכות, ובית הלל מכשיריו, כיון שהם סוברים שאין הסכה צריכה להעשות לשם מצות סכה, אלא די בכך שנעשתה לשם צל. ואיזו היא

דיורין בעליונה - אם אי אפשר לדור בסכה העליונה, כגון שהסכה של התחתונה חלש, ואינו יכול להחזיק את המתגוררים מעליו, הסכה התחתונה פשרה, כיון שגג זה שאי אפשר לדור עליו אינו נחשב גג לענין זה.

משנה ג: פרום עליה סדין מפני החמה, או תחתיה מפני הנשר, או שפרס על גבי הקינור, פסולה. אבל פרום הוא על גבי נקליטי המטה:

אם פרום עליה - על גבי הסכה, מעל הסכה, סדין כדי להגן על היושבים בסכה מפני החמה, או שפרס את הסדין תחתיה - תחת הסכה, מפני הנשר - למנוע מהעלים של הסכה לנשר על שלחנם של היושבים בסכה, או שפרס סדין על גבי הקינור - ארבעה ראשי עמודים היוצאים מארבע פנות המטה, ופרס עליהם סדין, והרי זה כאהל בפני עצמו, פסולה, כיון שאינו יושב בצל הסכה אלא בצל הסדין, שהוא פסול לסכך. אבל פרום הוא את הסדין על גבי נקליטי המטה - שני מקלות היוצאים משני צדי המטה, ובפריסה זו אין גג הסדין רחב טפח ואין זה נחשב כאהל בפני עצמו, ונחשב האדם כישן בצל הסכה.

משנה ד: הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת ואת הקפוח, וסכה על גבה, פסולה. ואם היה סכך הרבה מהן או ששקצצו בשרה. זה הפלל, כל שהוא מקבל טמאה, ואין גדולו מן הארץ, אין מסככין בו. וכל דבר שאינו מקבל טמאה וגדולו מן הארץ, מסככין בו:

סכה הסכה צריך להיות מגדולי קרקע, אף דוקא לאחר שנחתך מן הקרקע, ולכן אם הדלה - הגביה והשעין עליה - על גבי הסכה את ענפי הגפן ואת הדלעת ואת הקפוח, שהם מיני עצים שנתן להדלותם ולהמשיכם על גבי דברים אחרים בעודם מחוברים לקרקע, וסכה על גבה,

פסולה, כיון שעקר הסכה מחבר לקרקע, ופסול לסכך. ואם היה סכך פשר הרבה מהן - יותר מהענפים המחברים לקרקע, וערבן היטב יחד עם הסכה הפשר, שאז הסכה הפשר מבטל את הסכה הפסול המערב בו, או שקצצו - או שחתך את הסכה הפסול מהקרקע, והגביהו באויר וחזר והניחו בתורת סכה, פשרה. עתה מבארת המשנה מהו סכה פשר ומהו סכה פסול: זה הפלל, כל דבר שהוא מקבל טמאה, כגון כלים העשויים עץ, או בגדי פשתן, וכן דבר שאין גדולו מן הארץ, אף שאינו מקבל טמאה, כגון עור של בהמה, אין מסככין בו. וכל דבר שאינו מקבל טמאה וגם גדולו מן הארץ, מסככין בו.

משנה ה: חבילי קש, וחבילי עצים, וחבילי זרדיו, אין מסככין בהן, וכלן שהתירו בשרות. וכלן בשרות לדפנות: חבילי קש, וכן חבילי עצים, וכן חבילי זרדיו, כשהם קשורים ואגודים, אף שהם גדולי קרקע ואינם מקבלים טמאה, אין מסככין בהן, ודין זה גזירת חכמים הוא, כיון שחששו חכמים שיבא אדם מן השדה וחבילתו על כתפו, ויניח את החבילה על גבי הסכה כדי ליבשה, ולא לשם סכך, ותהיה זו סכה פסולה [אף לדעת בית הלל שסכה העשויה שלא לשם חג פשרה, זהו דוקא כשהונח הסכה לשם צל]. וכלן שהתירו - וכל החבילות הללו, אם פתח את קשריהן, בשרות. וכלן - כל הדברים שלמדנו לעיל שפסולים לסכך, בשרות לעשית דפנות הסכה.

משנה ו: מסככין בנשרים, דברי רבי יהודה. ורבי מאיר אוסר. נתן עליה נשר שהוא רחב ארבעה טפחים, פשרה, ובלבד שלא יישן תחתיו:

משנתנו עוסקת בסכך על ידי נסרים, שהם קרשים רחבים ומהקצעים, שבדרך כלל עושים מהם תקרה לבית. ואף שהם גדולי קרקע ואינם מקבלים טמאה, גזרו עליהם חכמים אסור, מפני שהנסרים נראים כתקרת בית רגילה, וחששו שמא ישב אדם תחת תקרת ביתו העשויה נסרים, ויחשוב שדינו כיושב בסוכה כשרה, ובאמת תקרת ביתו פסולה, שהרי צריך האדם לשבת ב'סוכה', ולא בביתו של כל ימות השנה. מסבין בנסרים, דברי רבי יהודה. ורבי מאיר אוסר. ומחלקת זו היא בנסרים הרחבים משלשה טפחים, ופחותים מארבעה, אבל נסר פחות משלשה טפחים כשר לדברי הכל, ונסר רחב יותר מארבעה, פסול לדברי הכל. נתן עליה נסר שהוא רחב ארבעה טפחים, אף שזהו סכך פסול, שאר הסכה כשרה, ובלבד שלא יישן תחתיו - תחת אותו נסר, וכן לא יאכל תחתיו אכילת קבע, הטעונה סכה.

משנה זו: תקרה שאין עליה מעזיבה, רבי יהודה אומר, בית שמאי אומרים מפקפק ונוטל אחת מבינתים, ובית הלל אומרים, מפקפק או נוטל אחת מבינתים. רבי מאיר אומר, נוטל אחת מבינתים, ואינו מפקפק:

תקרה, העשויה מנסרים של עץ, שאין עליה מעזיבה - טיט וסיד שדרך לשים על תקרת הבית, שזהו סכך פסול, אלא יש רק נסרים, שנחלקו בהם רבי יהודה ורבי מאיר, רבי יהודה אומר שיש מחלקת בדבר, בית שמאי אומרים שעליו לעשות שני דברים כדי להכשירם, מפקפק - מגביה את הנסרים ומניחם חזרה, שאם לא כן יהיו הנסרים פסולים מחמת שעשיתם לא היתה לשם סכה, אלא לשם בית, וגם נוטל אחת מבינתים - מבין כל שתי קורות נוטל קורה אחת, ומניח תחתיה סכך כשר. ובית הלל אומרים, די בכך שיעשה רק דבר אחד, או מפקפק את כל הנסרים, ומניחם שוב, או נוטל

אחת מבינתים, ומניח תחתיה סכך כשר. רבי מאיר אומר, לא נחלקו בית שמאי ובית הלל בדבר זה, אלא לדברי הכל נוטל אחת מבינתים, ומניח במקומה סכך כשר, ואינו מפקפק - אין הפקפוק מועיל, כיון שרבי מאיר סובר שאין מסככים בנסרים.

משנה ח: המקרה סבתו בשפודין או בארוכות המטה, אם יש רוח ביניהן כמותן, כשרה. החוטט בגדיש לעשות בו סכה, אינה סכה:

כפי שהתבאר לעיל, יש שני תנאים לסכך כשר, שיהא גדולו מן הארץ, ושלא יהא מקבל טמאה. משנתנו מביאה דגמאות לסכך פסול, מטעמים שונים. המקרה - המסכך את סבתו בשפודין - שפודים של מתכת, ואינם גדולי קרקע, או בארוכות המטה - בקרשים הנמצאים לארך המטה, שהם נחשבים 'כלים', ומקבלים טמאה, והרי הם פסולים לסכך, אם יש רוח ביניהן כמותן, והניח באותו רוח סכך כשר, כשרה. פסול נוסף שיש בסכה: החוטט - החופר בגדיש [ערמת תבואה גבוהה, שמונחת בשדה לשם אסופה] לעשות בו סכה, אף שיצר חלל בגדל הכשר לסכה, ויש עליה תבואה הכשרה מצד עצמה לסכך, מכל מקום אינה סכה, כיון שנאמר 'חג הסכות תעשה לך', ומלשון 'תעשה' דרשו חכמים שיש לעשות את הסכה, ולא שתהיה 'מן העשוי', וכאן היה הסכך מונח קדם לעשית חלל הסכה, ולכך הסכה פסולה.

משנה ט: המושלשל דפנות מלמעלה למטה, אם גבוהה מן הארץ שלשה טפחים, פסולה. מלמעלה למעלה, אם גבוהה מן הארץ עשרה טפחים, כשרה, רבי יוסי אומר, כשם שמלמעלה למעלה עשרה טפחים, כך מלמעלה למטה עשרה

טפחים. הרחיק את הסכך מן הדפנות שלשה טפחים, פסולה:

משנתנו עוסקת בסכה שדפנותיה אינן מגיעות מהרצפה ועד לסכך, אלא יש רוח אויר ביניהן, וכדלהלן. המשלשל - אורג את הדפנות של הסכה מלמעלה למטה, והחלק העליון של הדפנות מתחיל מהסכך, אף אין הדפנות מגיעות עד הארץ [ויש רק עמודים מן הצדדים המחזיקים את הדפנות], אם הדפן גבוהה מן הארץ שלשה טפחים, שזהו שעור שגדי כולו להכניס בקפיצה לתוך הסכה, פסולה, כיון שאין דפן כזו נחשבת כ'מחצה'. אם היה אורג את הדפנות מלמטה למעלה, אף אם אין הדפן מגיעה עד הסכך, אם גבוהה מן הארץ עשרה טפחים, כשרה, ואפלו שהמחצות רחוקות מאד מהסכך [והסכך עצמו מונח על גבי עמודים ומוטות]. רבי יוסי אומר, כשם שמלמטה למעלה די בכך שיהיו עשרה טפחים, ואף שיש אויר בין הדפנות לבין הסכך הסכה כשרה, כך מלמעלה למטה די בכך שיהיו עשרה טפחים, ואף שהדפנות רחוקות הרבה מן הארץ, הסכה כשרה. אם הרחיק את הסכך מן הדפנות שלשה טפחים, שלא התחיל לסכך מיד בצמוד לדפן, אלא השאיר רחב שלשה טפחים אויר, ואחר כך סכך, פסולה.

משנה י: בית שנפחת וסכך על גביו, אם יש מן הכתל לסכך ארבע אמות פסולה. וכן חצר שהיא מקפת אכסדרה. סכה גדולה, שהקיפוה בדבר שאין מספכים בו, אם יש תחתיו ארבע אמות, פסולה:

בית שנפחת - נשברה תקרתו באמצעה, וסכך על גביו, אם יש מן הכתל עד לסכך ארבע אמות של תקרה, פסולה. וכן חצר המקפת בבתיים משלשה צדדיה, שהיא מקפת אכסדרה - כמין מרפסת בנויה בגבה, אם סכך על

גבי אותה אכסדרה, וקירות הבתים הם הדפנות לסכה, והאכסדרה אינה רחבה ארבע אמות, הסכה כשרה, אף אם היא רחבה ארבע אמות, פסולה. דין נוסף כעין זה, סכה גדולה, שהקיפוה - סככוה מסביב בסמוך לדפנות בדבר שאין מספכים בו, ובאמצע הניחו סכך כשר, אם יש תחתיו - תחת אותו סכך פסול ארבע אמות, פסולה.

משנה יא: העושה סבתו כמין צריף או שפמכה לכתל, רבי אליעזר פוסל, מפני שאין לה גג, וחכמים מכשירין. מחצלת קנים גדולה, עשאה לשכיבה, מקבלת טמאה ואין מספכין בה. לסככה, מספכין בה ואינה מקבלת טמאה. רבי אליעזר אומר, אחת קטנה ואחת גדולה, עשאה לשכיבה מקבלת טמאה ואין מספכין בה. לסככה, מספכין בה, ואינה מקבלת טמאה:

העושה את סבתו כמין צריף - כצורת אהל משלש, קונוס, שהדפנות עצמן הן הגג של הסכה, או שעשה לה דפן משפעת וסמכה לכתל - השעין אותה על הכתל, ומדבר שהדפנות הללו עשויות ממין הכשר לסכך, רבי אליעזר פוסל, מפני שאין לה גג, שאין נכר מהו כתל ומהו גג, ואהל משפע אינו נחשב אהל אם אין בגגו לפחות טפח, וחכמים מכשירין. עתה עוברת המשנה לדון בכשרות מחצלת לסכך, ולדברי הכל אם נעשתה המחצלת לשם שכיבה עליה, הרי היא נחשבת 'כלי' ומקבלת טמאה, ואין מספכים בה. ולדברי הכל סתם מחצלת קטנה נעשית לשם שכיבה, ואין מספכים בה, והמחלקת שתובא להלן היא במחצלת גדולה. מחצלת קנים גדולה, אם עשאה בפרוש לשכיבה, מקבלת טמאה ואין מספכין בה. אבל אם עשאה סתם, מסתבר שעשאה לשם סכך, ומספכים בה. ומחצלת קטנה, אם עשאה בפרוש לשם סככה, מספכין בה ואינה מקבלת טמאה, אבל אם עשאה סתם, מסתבר שעשאה

לשכיבה, ואין מסככים בה. רבי אליעזר חולק ואומר, אחת מחצלת קטנה ואחת מחצלת גדולה, עשאה לשכיבה - מן הסתם עשויות הן לשכיבה, ולכן כל מחצלת שלא ידוע לנו לשם מה נעשתה הרי היא מקבלת טמאה ואין מסככין בה. ורק אם עשאה בפרוש לסככה, מסככין בה, ואינה מקבלת טמאה.

פרק ב, משנה א: הישן תחת המטה בפסכה, לא יצא ידי חובתו. אמר רבי יהודה, נזהגין היינו, שהיינו ישנים תחת המטה בפני הזקנים, ולא אמרו לנו דבר. אמר רבי שמעון, מעשה בטבי, עבדו של רבן גמליאל, שהיה ישן תחת המטה, ואמר להן רבן גמליאל לזקנים, ראיתם טבי עבדי, שהוא תלמיד חכם ויודע שעבדים פטורים מן הפסכה, לפיכך ישן הוא תחת המטה. ולפי דרבננו למדנו, שהישן תחת המטה לא יצא ידי חובתו:

הישן תחת המטה בפסכה, ומדבר במטה הגבוהה עשרה טפחים, לא יצא ידי חובתו, כיון שמטה זו נחשבת כאהל בפני עצמו, ואינו נחשב כישן בסכה. אמר רבי יהודה, נזהגין היינו, שהיינו ישנים תחת המטה בפני הזקנים, ולא אמרו לנו דבר, והיינו כיון שהמטה היא 'אהל ארעי', שדרך לטלטלה ממקום למקום, ואינה מבטלת 'אהל קבע' של הסכה. אמר רבי שמעון, מעשה בטבי, עבדו הפנעני של רבן גמליאל, שהיה ישן תחת המטה בסוכה, ואמר להן רבן גמליאל לזקנים, הראיתם את טבי עבדי, שהוא תלמיד חכם ויודע שעבדים פטורים מן הפסכה, כיון שזו מצות עשה שהזמן גרמא, ועבדים פטורים ממצוות אלו, לפיכך ישן הוא תחת המטה. ואף שלא אמר כן רבן גמליאל בתורת הלכה פסוקה, מפל מקום לפי דרבננו למדנו מתוך דבריו, שהישן תחת המטה, לא יצא ידי חובתו. והטעם שישן טבי תחת המטה ולא בבית, כיון שרצה לשמוע את שיחתם של תלמידי

החכמים. והטעם שלא ישן על גבי המטה, כיון שלא רצה שיהיה המקום דחוק לחכמים.

משנה ב: הפומה סבתו בכרעי המטה, בשרה. רבי יהודה אומר, אם אינה יכולה לעמוד בפני עצמה, פסולה. סכה המדבללת ושצלתה מרבה מחמתה, בשרה. המעבה כמין בית אף על פי שאין הפוככים נראים מתוכה, בשרה:

הפומה את דפנות סבתו בכרעי המטה, בשרה. רבי יהודה אומר, אם הסכה אינה יכולה לעמוד בפני עצמה, פסולה, כיון שרבי יהודה סובר שהסכה צריכה להיות 'דירת קבע'. סכה המדבללת - שלא השכיב את הקנים של הסכה באותו גבה, אלא אחד עולה ואחד יורד, אף שמתוך כך חמתה מרבה מצלתה, אנו מחשיבים זאת כאילו הקנים משכבים בשוה, ואז תהיה צלתה מרבה מחמתה, וכן סכה שצלתה מרבה מחמתה, בשרה. המעבה כמין בית - סכה שהניחו עליה סכה מרבה עד שהסכה נראה כתקרת הבית, אף על פי שאין הפוככים נראים מתוכה, בשרה.

משנה ג: העושה סבתו בראש העגלה, או בראש הספינה, בשרה, ועולין לה ביום טוב. בראש האילן או על גבי גמל, בשרה, ואין עולין לה ביום טוב. שתים בידי, ואחת בידי אדם, או שתים בידי אדם ואחת באילן, בשרה, ואין עולין לה ביום טוב, שלש בידי אדם, ואחת באילן, בשרה, ועולין לה ביום טוב. זה הפלל, כל שנטל האילן ויכולה לעמוד בפני עצמה, בשרה, ועולין לה ביום טוב:

העושה סבתו בראש העגלה, אף שהיא מטלטלת ממקום למקום, או בראש הספינה, אף שהרוחות שבים עוקרות אותה ממקומה, בשרה, ובלבד שתעמד הסכה ברוח המצויה ביבשה, ואף עולין לה - ומתר לעלות בה אפלו ביום טוב. עשאה בראש האילן או על גבי גמל, בשרה,

ואין עולין לה ביום טוב, שהרי אסרו חכמים לעלות על גבי אילן או לרכב על גבי בהמה בשבת או ביום טוב. אם שתיים מעמודי הסכה נסמכים באילו, ואחת בידי אדם, או שתיים בידי אדם ואחת באילו, כשרה, ואין עולין לה ביום טוב, כי מאחר והאילן הוא חלק מהותי מהעמדת הסכה, הרי הוא נחשב כמי שעולה על גבי אילן ביום טוב, והדבר אסור. אבל אם שלש מעמודי הסכה בידי אדם, ואחת באילו, שאף ללא התמיכה של האילן תעמד הסכה על ידי העמודים שעשה האדם, כשרה, ועולין לה ביום טוב. מסכמת המשנה, זה הכלל, כל אפן שאף אם נטל האילן ויבולה לעמוד בפני עצמה, כשרה, ועולין לה ביום טוב.

משנה ד: העושה סבתו בין האילנות והאילנות דפנות לה, כשרה. שלוחי מצוה, פטורין מן הסכה, חולין ומשמשיהו, פטורין מן הסכה, אוכלין ושותין עראי חוץ לסכה:

העושה סבתו בין האילנות המתברים לקרקע, והאילנות דפנות לה, והם חזקים שאינם מתנועעים ברוח מצויה, וגם בין האילנות מלא קש ותבן העומדים אף ברוח מצויה, כשרה. שלוחי מצוה, כגון ההולכים לפדיון שבויים וכדומה, פטורין מן הסכה, כיון שהעוסק במצוה פטור מן המצוה. חולין ומשמשיהו, פטורין מן הסכה, ואפלו חולה שאין בו סכנה, לפי שהמצטער פטור מן הסכה, שנאמר 'בסכות תשבו', והיינו ישיבה של דירה, וכל דבר שמחמתו היה יוצא מדירתו, יכול לצאת אף מסכתו. אוכלין ושותין עראי - כל אדם רשאי לאכול או לשתות באפן עראי, שלא בסעדת קבע, אף חוץ לסכה, כיון שדרך בני אדם לאכול ולשתות עראי מחוץ לביתם.

משנה ה: מעשה והביאו לו לרבן יוחנן בן זכאי למעום

את התבשיל, ולרבן גמליאל שתי כותבות ודלי של מים, ואמרו העלום לסכה. ובשנתנו לו לרבי צדוק אכל פחות מכביצה, נטלו במפה, ואכלו חוץ לסכה, ולא ברך אחריו: מעשה והביאו לו לרבן יוחנן בן זכאי למעום את התבשיל, ולרבן גמליאל הביאו שתי כותבות [-תמרים] ודלי של מים, ואף על פי שהיתה זו אכילת עראי, אמרו העלום לסכה, ויש ללמד מכאן שאף שמתר לאכול אכילת עראי חוץ לסכה, המחמיר לאכול אפלו אכילת עראי בסכה, הרי זה משבח. ובשנתנו לו לרבי צדוק אכל פחות משעור כביצה, נטלו במפה, כדי שלא יגע בו בידיו, וכך לא הצרך לטול את ידיו, ואכלו חוץ לסכה, ולא ברך אחריו ברכה אחרונה, כיון שהיה זה פחות מכביצה. ומעשה זה הובא כדי ללמד שתלמיד חכם רשאי שלא להחמיר בדבר זה, ולאכול מחוץ לסוכה, ואינו נחשב כמי שאינו מדקדק במצוות.

משנה ו: רבי אליעזר אומר, ארבע עשרה סעודות חיב אדם לאכול בסכה, אחת ביום ואחת בלילה. וחכמים אומרים, אין לדבר קצבה, חוץ מלילי יום טוב ראשון של חג בלבד. ועוד אמר רבי אליעזר, מי שלא אכל לילי יום טוב הראשון, ישלים בלילי יום טוב האחרון. וחכמים אומרים, אין לדבר תשלומין, על זה נאמר, מעות לא יוכל לתקן, והסרוץ לא יוכל להמנות:

משנתנו מבררת אלו סעודות הן חובה על האדם בחג הסכות. רבי אליעזר אומר, ארבע עשרה סעודות חיב אדם לאכול בסכה בחג הסכות, בכל יום משבעת הימים, סעודה אחת ביום וסעודה אחת בלילה. וחכמים אומרים, אין לדבר קצבה, אלא כל ימות חל המועד אם ירצה יאכל ואם לא ירצה לא יאכל, חוץ מלילי יום טוב ראשון של חג בלבד, שזו סעודת חובה, ולמדו כן מחג הפסח,

שיש חיוב לאכול מצה בליל יום טוב ראשון, וכמו כן בחג הסוכות יש מצות סעודה בסכה בליל יום טוב ראשון. ועוד אמר רבי אליעזר, מי שלא אכל בלילי יום טוב הראשון, ישלים בלילי יום טוב האחרון - בשמיני עצרת, שיאכל מן הפרפראות הבאות בקנוח סעודה כפלים ממה שהיה אוכל בסעודה רגילה [אבל פת ובשר אין אדם יכול לאכול כפלים]. וחכמים אומרים, אין לדבר תשלומיה, על זה נאמר 'מענות לא יוכל לתקן, וחסרון לא יוכל להמנות'.

משנה זו: מי שהיה ראשו ורבו בסכה, ושלחנו בתוך הבית, בית שמאי פוסליו, ובית הלל מכשיריו. אמרו להן בית הלל לבית שמאי, (לא כף היה) מעשה, שהלכו זקני בית שמאי וזקני בית הלל לבקר את (רבי) יוחנן בן החורני, ומצאוהו שהיה יושב ראשו ורבו בסכה, ושלחנו בתוך הבית, (ולא אמרו לו דבר). אמרו להן בית שמאי, משם ראיה, אף הם אמרו לו, אם כן היית נוהג לא קימת מצות סכה מימיה:

מי שהיה ראשו ורבו בסכה, ושלחנו, שעליו הוא אוכל את סעודתו, בתוך הבית, בית שמאי פוסליו, מחשש שמא יגדר אחר שלחנו ויכנס בעצמו לתוך הבית, ובית הלל מכשיריו. אמרו להן בית הלל לבית שמאי, (האם לא כף היה) מעשה, שהלכו זקני בית שמאי וזקני בית הלל לבקר את (רבי) יוחנן בן החורני, ומצאוהו שהיה יושב ראשו ורבו בסכה, ושלחנו בתוך הבית, (ולא אמרו לו דבר), וזו ראיה שהאוכל כף יוצא ידי חובתו. אמרו להן בית שמאי, וכי משם יש ראיה לדבריכם, הרי אף הם אמרו לו, לרבי יוחנן בן החורני, אם כן היית נוהג תמיד, לאכול כששלחנך בתוך הבית, לא קימת מצות סכה מימיה, כלומר, לא קימת מצות סכה כשתקונה וכראוי לה, כיון שחכמים פסלו צורת אכילה זו.

משנה ח: נשים, ועבדים וקטנים, פטורים מן הסכה. קטן שאינו צריך לאמו, חיב בסכה. מעשה וילדה בלתו של שמאי הזקן, ופחת את המעזיבה וסכה על גבי המטה בשביל הקטן:

נשים, ועבדים וקטנים, וקטנים, פטורים מן הסכה. קטן שאינו צריך לאמו, כלומר, שכשמתעורר משנתו בלילה אינו קורא 'אמא, אמא' עד שתבא אליו אמו, חיב בסכה. מעשה וילדה בלתו של שמאי הזקן, ופחת את המעזיבה - הסיר את התקרה מעל מטתו, וסכה על גבי המטה בשביל הקטן, לפי שהוא סובר שאפלו קטנים ממש חיבים בסכה.

משנה ט: כל שבעת הימים אדם עושה סבתו קבע, וביתו עראי. ירדו גשמים, מאימתי מתר לפנות, משתסרח המקפה. משלו משל, למח הדבר דומה, לעבד שבא למזוג בום לרבו, ושפך לו קיתון על פניו:

כל שבעת הימים של חג הסוכות, אדם עושה את סבתו קבע, וביתו עראי, שאם יש לו כלים נאים מעלה אותם לסכה. ירדו גשמים, מאימתי מתר לפנות את הסכה מכליה ולצאת ממנה, משתסרח המקפה - מזמן שמי הגשמים מקלקלים את המאכל שאינו רך מדי ואינו קשה מדי, שהוא מהיר להתקלקל ממים, וגם אם אין לפניו תבשיל כזה, מזמן שיירדו גשמים בכמות כזו, רשאי לצאת מהסכה. משלו משל, למח הדבר דומה, כשיורדים גשמים בחג הסוכות, לעבד שבא עם מים למזוג את בום היין לרבו, כלומר למהל לו מים ביין, להפיג חריפותו, ושפך לו רבו את קיתון המים על פניו, כאומר לו, איני רוצה בשמושה, כך כן מראים

הגשמים שאין הקדוש ברוך הוא מקבל מעשיהם ברצון.

פרק ג, משנה א: לולב הגזול והיבש, פסול. של אשרה, ושל עיר הנדחת, פסול. נקטם ראשו, נפרצו עליו, פסול. נפרדו עליו, כשר. רבי יהודה אומר, ואגדנו מלמעלה. צני הר הפרזל, פשרות, לולב שיש בו שלשה טפחים פרי לנענע בו, כשר.

נאמר בתורה 'ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפת תמרים וענף עץ עבת וערבי נחל ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים', פרק זה עוסק בפרטי הדינים של נטילת ארבעת המינים: לולב הגזול והיבש, פסול, הגזול - מפני שזו מצוה הבאה בעבירה, והיבש - מפני שאינו 'הדר', ולומדים מלשון 'הדר' שנאמרה באתרוג שאף שלשת המינים האחרים צריכים להיות בעלי הדר. לולב של אשרה - עץ של עבודה זרה, הטעון שרפה, ושל עיר הנדחת - הבא מעיר שעבדו כל תושביה עבודה זרה, וצויתה התורה לשרוף את העיר עם כל אשר בה, פסול, כיון שלולב צריך שעור מסים, כמו שיבאר להלן, ולולב העומד להשרף נחשב כמי שאין לו שיעור. נקטם - נחתך ראשו של הלולב, ואינו 'הדר', או שנפרצו עליו - נעקרו ממנו לגמרי, וקשרם כדי לחברם לשדרה, פסול. נפרדו עליו זה מזה בראשיהם, אף עדיו מחברים הם לשדרה, כשר. רבי יהודה אומר, ואגדנו מלמעלה - יקשר את עלי הלולב שנפרדו בחלקם העליון, כדי שיראה כשאר לולבים. צני הר הפרזל - לולבים הבאים ממקום הנקרא 'הר הפרזל', שעליהם קצרים ביותר, פשרות, ובלבד שיגיע ראשו של העלה התחתון לעקרו של העלה העליון, אבל אם הם קצרים יותר - פסול. לולב שיש בו שלשה טפחים כנגד ההדסים והערבות, וטפח נוסף פרי לנענע בו, כשר, אבל בפחות משעור זה, פסול.

משנה ב: הדם הגזול והיבש, פסול. של אשרה ושל עיר הנדחת, פסול. נקטם ראשו, נפרצו עליו, או שהיו ענביו מרבות מעליו, פסול. ואם מעטין כשר. ואין ממעטין ביום טוב:

הדם הגזול והיבש, פסול, הגזול - מפני שזו מצוה הבאה בעבירה, והיבש - מפני שאינו 'הדר'. הדס של אשרה - עץ של עבודה זרה, הטעון שרפה, ושל עיר הנדחת - הבא מעיר שעבדו כלם עבודה זרה, וצויתה התורה לשרוף את העיר עם כל אשר בה, פסול, כיון שהדס צריך שעור מסים, וכשהוא עומד להשרף אין שעורו נחשב. נקטם ראשו, ואינו 'הדר', נפרצו עליו ואינן מחברים לענף אלא על ידי קשירה, או שהיו ענביו - מין פירות שיש בו, הדומים לענבים] מרבות מעליו, שיש בו יותר ענבים מעלים, ואותם ענבים אדמים או שחורים, פסול, [אף אם הענבים ירקים, מעין צבע העלים, כשר]. ואם מעטין - מעט את הענבים, ונעשו העלים מרבים יותר, כשר. ואין ממעטין ביום טוב, כיון שהוא 'מתקן' בכך את ההדס להכשירו למצוה.

משנה ג: ערבה גזולה ויבשה, פסולה. של אשרה ושל עיר הנדחת, פסולה, נקטם ראשה, נפרצו עליה, והצפצפה פסולה. כמושה ושנשרו מקצת עליה, ושל בעל פשרה: ערבה גזולה ויבשה, פסולה. של אשרה ושל עיר הנדחת, פסולה, וכטעמים שהתבארו לעיל לגבי לולב והדס. נקטם ראשה, נפרצו עליה, והצפצפה - מין דומה לערבה, שעליו עגלים, פסולה. ערבה כמושה - יבשה במקצת, ושנשרו מקצת עליה, ונשארו רבם, וערבה של בעל - הגדלה בשדה וצומחת ממי גשמים, כשרה, ואף שנאמר בתורה 'ערבי נחל', אין זה מעכב שיהיו הערבות צומחות דוקא על שפת הנחל, אלא באה התורה

להגדיר את מין הערבה, שהוא מין שצומח בדרך כלל על שפת הנחל.

משנה ד: רבי ישמעאל אומר, שלשה הדסים, ושתי ערבות, לולב אחד ואתרוג אחד. אפלו שנים קטומים, ואחד אינו קטום. רבי טרפון אומר, אפלו שלשתן קטומים. רבי עקיבא אומר, בשם שלולב אחד ואתרוג אחד, כף הדם אחד וערבה אחת:

בתורה לא התבאר בפרוש מה הכמות שיש לטול מכל אחד מארבעת המינים, משנתנו דנה בכך, ומביאה מחלקת בענין זה: רבי ישמעאל אומר, צריך האדם ליטול שלשה הדסים, ושתי ערבות, לולב אחד ואתרוג אחד, ומוסיף רבי ישמעאל ואומר, אפלו שנים מההדסים קטומים, ואחד אינו קטום, כשר, ובגמרא מבאר שרבי ישמעאל חזר בו מדבריו הראשונים, והוא סובר שאין צריך בשלשה הדסים, אלא די באחד, ולכן די בכך שאחד מהם אינו קטום. רבי טרפון אומר, אפלו שלשתן - שלשת ההדסים קטומים, כשר, כיון שהוא סובר שקטימה אינה פוסלת בהדסים, לפי שהעלים העליונים מסתירים את הקטימה, ואין זה חסרון ב'הדר'. רבי עקיבא אומר, בשם שלולב אחד ואתרוג אחד, כף הדם אחד וערבה אחת.

משנה ה: אתרוג הגזול והיבש, פסול. של אשרה ושל עיר הנדחת, פסול. של ערלה, פסול. של תרומה טמאה, פסול. של תרומה טהורה, לא יטול, ואם נטל, כשר. של דמאי, בית שמאי פוסלים, ובית הלל מכשירין. של מעשר שני בירושלים, לא יטול, ואם נטל, כשר: אתרוג הגזול והיבש, פסול. של אשרה ושל עיר הנדחת, פסול. וכמו שהתבאר לעיל לגבי שאר המינים. [עתה מביאה המשנה דינים השייכים רק באתרוג, כיון שהוא

פרי הראוי לאכילה], אתרוג של ערלה - בתוך שלש שנים לנטיעת העץ, שהוא אסור באכילה ובהנאה, פסול, כיון שנאמר 'ולקחתם לכם', שיהא ראוי לכם, ואתרוג זה אינו ראוי לאדם. וכן אתרוג של תרומה טמאה, שאסור באכילה, פסול. אתרוג של תרומה טהורה, לכתחלה לא יטול, מחשש שיתרטב מהלולב ומיניו [שהיו נותנים אותם במים] ויכשר בכך לקבל טמאה [שאין פרי מקבל טמאה עד שיבואו עליו מים], ואסור לגרם טמאה לתרומה. ואם נטל, כשר, כיון שהוא פרי המתר באכילה לכהנים. אתרוג של דמאי - של עם הארץ, שאין ידוע אם הוא מעשר, וגזרו חכמים שחגיבים לעשר את פירותיו, בית שמאי פוסלים, כיון שעתה אינם ראויים לאכילה, ובית הלל מכשירין, כיון שראוי פרי זה לעניים, שהתירו חכמים להאכילם פירות דמאי. אתרוג של מעשר שני בירושלים, שהוא מתר שם באכילה, לכתחלה לא יטול, שלא יגרם לו הכשר לקבלת טמאה, ואם נטל, כשר, כיון שהוא ראוי לאכילה.

משנה ו: עלתה חזוית על רבו, נטלה פטמתו, נקלה, נסדק, נקב וחסר כל שהוא, פסול. עלתה חזוית על מעוטו, נטל עקצו, נקב ולא חסר כל שהוא, כשר. אתרוג הכושוי, פסול.

והירזק בכרתי, רבי מאיר מכשיר, ורבי יהודה פוסל. משנתנו מונה פסולים שונים באתרוג, שמחמתם אינו נחשב 'הדר': עלתה חזוית - כמו אבעבועות דקות על רבו של האתרוג, נטלה פטמתו - החלק הבולט שבשפולי האתרוג, נקלה - התקלף כל הקרום הדק שעל גבי האתרוג [אך אין הפננה שנקלפה הקלפה הצהבה העבה שלו, שאז אפלו בקלוף מועט הוא פסול], נסדק, נקב - נעשה בו חור, וחסר אפלו כל שהוא מבשר האתרוג, פסול.

עלתה חזוית רק על מעוטו של האתרוג [במקום אחד, אך אם עלתה החזוית בשנים או שלשה מקומות, או שעלתה בפטמתו, פסול], נטל עקצו - החלק שבו מחבר האתרוג לעץ, נקב ולא חפר אפלו כל שהוא, וגם אין זה נקב מפלש מעבר לעבר, פשר. אתרוג השחור כבושי, פסול. והירזק ככרתי, רבי מאיר מכשיר, ורבי יהודה פוסל. וכל הפסולים הללו הם ביום טוב ראשון, אבל מיום שני והלאה, הכל פשר.

משנה ז: שעור אתרוג הקטן, רבי מאיר אומר, פאגוז. רבי יהודה אומר, כפיצה. ובגדול, כדי שיאחז שנים בידו אחת, דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר, אפלו (אחד) בשתי ידיו.

משנתנו מבארת את שעור גדלו של האתרוג: שעור אתרוג הקטן, רבי מאיר אומר, פאגוז. רבי יהודה אומר, כפיצה. ובגדול - שעורו של האתרוג הגדול ביותר, שיהא פשר, כדי שיאחז שנים בידו אחת, אך אם הוא גדול עד כדי כך שאינו יכול לאחז שנים בידו אחת, פסול, דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר, אין שעור לגדלו של האתרוג, אלא אפלו אחד שצריך לאחזו בשתי ידיו, פשר.

משנה ח: אין אוגדין את הלולב אלא במינו, דברי רבי יהודה. רבי מאיר אומר, אפלו במשיחה. אומר רבי מאיר, מעשה באנשי ירושלים שהיו אוגדין את לולביהן בגימוניות של זהב. אמרו לו, במינו היו אוגדין אותן מלמטה:

משנתנו מבררת האם יש חיוב לאגד [-לקשר] את הלולב עם ההדסים והערבות, והיאך אוגדים אותם: אין אוגדין את הלולב עם ההדסים והערבות, אלא במינו - בחוט העשוי ממין הלולב, דברי רבי יהודה, כיון שרבי

יהודה סובר שיש חיוב לאגד את המינים יחד [והוא לומד זאת בגזרה שוה מאגדת אזוב שלקחו במצרים להזות מדם הפסח על הפתחים, שבשניהם כתוב לשון 'לקיחה'], ואם יאגדו אותם במין אחר, נמצא שהוסיף האדם מין חמישי על ארבעת המינים שצותה תורה, ועובר משום 'לא תוסיף'. רבי מאיר חולק ואומר, נתן לקשר את הלולב ומינו אפלו במשיחה - בחוט, שאינו ממין הלולב, כיון שרבי מאיר סובר שאין חיוב לאגד את הלולב ומינו, וממילא אף אם יקשרנו במין חמישי, אין בכך משום 'לא תוסיף'. אומר רבי מאיר, מעשה באנשי ירושלים, שהיו אוגדין את לולביהן בגימוניות של זהב, ומוכח שלא חששו לאוגדם דוקא במינם. אמרו לו, אין זו ראיה, כיון שבמינו של הלולב היו אוגדין אותו מלמטה, לקים מצות אגד, ומה שאגדו למעלה בגימוניות של זהב, היה לנוי מצוה בלבד.

משנה ט: והיכן היו מונענעין, בהודו לה, תחלה וסוף. ובאנא ה' הושיעה נא, דברי בית הלל. ובית שמאי אומרים, אף באנא ה' הצליחה נא. אומר רבי עקיבא, צופה הייתי ברבן גמליאל וברבי יהושע, שכל העם היו מונענעים את לולביהן, והן לא נענעו אלא באנא ה' הושיעה נא. מי שבא בדרך, ולא היה בידו לולב לטול, לבשיבנם לביתו וטול על שלחנו. לא נטל שחרית, וטול בין הערבים, שכל היום פשר ללולב:

התבאר לעיל ששעור הלולב הוא ארבעה טפחים, שלשה כנגד ההדסים והערבות, וטפח נוסף כדי לנענע בו, עתה מבררת המשנה מתי מונענעים את הלולב. שואלת המשנה, והיכן היו מונענעין את הלולב ומינו. משיבה המשנה, בהודו לה, תחלה וסוף - ב'הודו' הראשון שאומרים באמצע ההלל, וב'הודו' שאומרים בסוף ההלל. ובאנא ה' הושיעה נא, דברי בית הלל. ובית שמאי אומרים, אף באנא ה' הצליחה נא. אומר רבי

עקובא, צופה [-מביט ומתבונן] הייתי ברבן גמליאל
וברבי יהושע, שכל העם היו מנענעים את לולביהו, והן
לא נענעו אלא באנא ה' הושיעה נא, לא כדברי בית
שמאי ולא כדברי בית הלל. מי שבא בדרה, ובהיותו
בדרך לא היה כירד לולב לטול, לכשיבנם לביתו יטול על
שלהנו, אף שלא בשעת התפלה ואמירת ההלל. מי שלא
נטל את הלולב בשחרית, יטול בין הערבים, שכל היום
כשר ללולב.

משנה י: מי שהיה עבד או אשה או קטן מקריין אותו עונה
אחריהן מה שהן אומרים, ותהי לו מארה. אם היה גדול
מקרא אותו, עונה אחריו הללויה.

משנתנו עוסקת במי שאינו יודע לקרא את ההלל
בעצמו: מי שהיה עבד או אשה או קטן מקריין אותו את
ההלל, עונה אחריהן מה שהן אומרים, כיון שהם עצמם
פטורים מאמירת ההלל, אינם יכולים להוציא את
האדם ידי חובתו, ועליו לקרא אחריהם מלה במלה,
ותהי לו מארה - תבא עליו קללה, על כן שלא למד
לקרא בעצמו, והוא זקוק שיקריאו לו. אם היה אדם
גדול מקרא אותו, וגדול יכול להוציאו ידי חובתו, אינו
צריך לומר אחרי מילה במילה, אלא שומע ויוצא בכך
ידי חובתו, ועונה אחריו על כל דבר ודבר הללויה, שכל
היתה דרכם לענות באמירת ההלל על כל דבר
'הללויה'.

משנה יא: מקום שנהגו לכפול, וכפול. לפשוט, ופשוט.
לברך אחרי, וברך אחרי, הכל כמנהג המדינה. הלוחם
לולב מחברו בשביעית, נותן לו אתרוג כמתנה, לפי שאין
רשאי ללקחו בשביעית.

משנתנו ממשיכה לבאר את אפן אמירת ההלל: מקום
שנהגו לכפול - לומר פעמים את הפסוקים מ'אודך ה'

ועד סוף ההלל, יכפול. מקום שנהגו לפשוט - לומר פעם
אחת, ופשוט. מקום שנהגו לברך אחרי - אחרי אמירת
ההלל, וברך אחרי [אבל הברכה שלפני אמירת ההלל,
היא חובה לדברי הכל, בימים שגומרים בהם את
ההלל], הכל כמנהג המדינה. המשנה דנה עתה בשנת
השמטה, בה אסור לעשות סחורה בפירות שביעית,
ומבארת כיצד רוכשים את האתרוג בארץ ישראל
בשנה זו: הלוחם [-הקונה] לולב מחברו בשביעית, ומדבר
באדם הקונה מעם הארץ לולב ואתרוג, ואף שהלולב
אינו קדוש בקדשת שביעית, שהרי אינו ראוי לאכילה,
הרי האתרוג קדוש בקדשת שביעית, ולאחר שקנאו
נעשים דמיו קדושים בקדושת שביעית, ועם הארץ
חשוד שלא ינהג בדמי האתרוג בקדשת שביעית, ולא
יבערם בשעת הבעור, ולכן נותן לו המוכר את האתרוג
כמתנה, ומבליע לו הקונה את שוי האתרוג בדמי
הלולב, לפי שאין רשאי ללקחו - לקנות ממנו את
האתרוג בשביעית, וכמו שהתבאר.

משנה יב: בראשונה, היה לולב נטל במקדש שבעה,
ובמדינה יום אחד. משחרב בית המקדש, התקין רבן יוחנן
בן זכאי שיהא לולב נטל במדינה שבעה, זכר למקדש.
ושיהא יום הקף בלז אסור.

נאמר בתורה 'ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר
כפת תמרים וענף עץ עבת וערבי נחל, ושמתם לפני
ה' אלקיכם שבעת ימים', ומבאר בפסוק שהשמחה
שבעת ימים היא 'לפני ה' אלקיכם', כלומר בבית
המקדש. בראשונה, היה לולב [-ארבעת המינים] נטל
במקדש שבעה ימים, ובמדינה - בכל ארץ ישראל [וכל
שכן בחוץ לארץ], יום אחד - יום טוב ראשון של סכות
בלבד, וכמשמעות הפסוק. משחרב בית המקדש השני,
התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא לולב נטל אף במדינה
שבעה ימים, זכר למקדש. ועוד תקנה התקין רבן יוחנן

בן זכאי, שיהא יום הקף' פלו אסור, כלומר, ביום ט"ז ניסן היו מניפים את העמר בבית המקדש, והנפה זו הייתה מתירה באכילה את התבואה החדשה, אמנם לאחר שחרב בית המקדש ואין מניפים את העמר כלל, מצד הדין מתר לאכול מהתבואה החדשה מיד כשהאיר המזרח ביום ט"ז, אך חשש רבן יוחנן שכשיבנה בית המקדש במהרה יזכרו האנשים שבשנה הקודמת אכלו את התבואה החדשה מיד בשחרית של יום ט"ז, ויעשו כן גם באותה שנה, ולא ידעו שבשנה הקודמת היה הדבר מתר מחמת שלא היה המקדש בנוי ולא הקריבו את העמר, ואלו בשנה זו הדבר אסור עד הקרבת העמר. ומשום כך תקן שכל יום ט"ז יהא אסור באכילת התבואה החדשה.

משנה יג: יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת, כל העם מוליכין את לולביהן לבית הכנסת, למחרת משבימין ובאין, כל אחד ואחד מביר את שלו, ונוטלו. מפני שאמרו חכמים, אין אדם יוצא ידי חובתו ביום טוב הראשון של חג בלולבו של חברו. ושאר ימות החג, אדם יוצא ידי חובתו בלולבו של חברו.

יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת, ובזמן שביט המקדש היה קיים הייתה נטילת לולב ביום זה דוחה את השבת, אך אין הוצאתו מרשות לרשות דוחה את השבת, ולכן כל העם מוליכין את לולביהן מערב שבת לבית הכנסת, ולמחרת משבימין ובאין לבית הכנסת, וכל אחד ואחד מביר את שלו, ונוטלו. והטעם שהצריך כל אחד להכיר את שלו, מפני שאמרו חכמים, אין אדם יוצא ידי חובתו ביום טוב הראשון של חג בלולבו של חברו, שנאמר 'ולקחתם לכם', שיהיו ארבעת המינים שלכם. ושאר ימות החג, אדם יוצא ידי חובתו אף בלולבו של חברו.

משנה יד: רבי יוסי אומר, יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת, ושכח והוציא את הלולב לרשות הרבים, פטור, מפני שהוציא ברשות.

רבי יוסי אומר, יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת, בזמן שביט המקדש קיים, שהיתה נטילת לולב דוחה את השבת, ושכח והוציא את הלולב לרשות הרבים, אף שהוצאת הלולב אינה דוחה את השבת, כמו שהתבאר לעיל, פטור, מפני שהוציא ברשות, שהיה טרוד בכונתו לקיים את המצוה, ומתוך כך טעה והוציא.

משנה טו: מקבלת אשה מיד בנה ומיד בעלה, ומחזירתו למיום בשבת. רבי יהודה אומר, בשבת מחזירין, ביום טוב מוסיפין, ובמועד מחליפין. קטן היודע לנענע, חיב בלולב.

מקבלת אשה את הלולב ומיניו מיד בנה ומיד בעלה, ומחזירתו למיום בשבת, והחדוש הוא שאף שאינה חייבת בנטילת לולב, אין הלולב נחשב מקצה לגביה [ומדבר על הזמן שהיו נוטלים לולב בשבת, קדם שגזרו חכמים אסור בדבר]. רבי יהודה אומר, בשבת מחזירין - מתר להחזיר את הלולב למים, אבל אסור להחליפם או להוסיף עליהם. ביום טוב מוסיפין - מתר אפלו להוסיף מים ללולב, אבל אסור להחליפם במים אחרים, כיון שיש בכך טירחא של תקון. ובמועד - בחל המועד מחליפין - מצוה להחליף את המים. קטן היודע לנענע את הלולב, חיב בלולב מדרבנן, כדי שיתחנך בקיום המצוות.

פרק ה, משנה א: לולב וערבה, ששה ושבעה. החלל והשמחה, שמונה. סכה ונסוף המים, שבעה. והחליל, חמשה וששה.

פָּרַק זֶה עוֹסֵק בְּמִצְוֹת הַנוֹהֲגוֹת בְּחַג הַסְּכּוֹת וּשְׂמִינֵי עֶצְרָת, וַיְבוֹאֵר בּוֹ כִּמָּה יָמִים נוֹהֲגֵת כָּל מִצְוָה. לְוֹלֵב וְעֶרְבָה נוֹהֲגִים שֵׁשָׁה וְשִׁבְעָה - אוֹ שֵׁשָׁה יָמִים אוֹ שִׁבְעָה יָמִים, וְכִמוֹ שְׂבַעַר לְהֵלֵן. אֲמִירַת הַחֵלֶל, וְהַשְּׂמֵחָה בְּחַג, נוֹהֲגִים כָּל שְׂמוֹנָה יָמֵי חַג. סִפָּה וְנִסְפָּה חַמִּים, נוֹהֲגִים שִׁבְעָה יָמִים, וְאִינֶם נוֹהֲגִים בְּשְׂמִינֵי עֶצְרָת. וְהַחֵלִיל שֶׁל שְׂמֵחַת בֵּית הַשּׂוֹאֵבָה, נוֹהֵג חֲמִשָּׁה וְשֵׁשָׁה - אוֹ חֲמִשָּׁה יָמִים אוֹ שֵׁשָׁה, וְכִמוֹ שְׂבַעַר לְהֵלֵן.

משנה ב: לְוֹלֵב שִׁבְעָה פִּיבָד, יוֹם טוֹב הָרֵאשׁוֹן שֶׁל חַג שְׂחַל לְהִיזוֹת בַּשַּׁבָּת, לְוֹלֵב שִׁבְעָה. וְשָׂאֵר כָּל הַיָּמִים, שֵׁשָׁה. מְבֹאֲרַת הַמִּשְׁנָה אֶת הָאִמּוֹר לְעִיל, 'לְוֹלֵב שִׁבְעָה פִּיבָד, מְתֵי נוֹהֲגֵת מִצְוֹת נְטִילַת לְוֹלֵב שִׁבְעָה יָמִים, וּמְבֹאֲרַת, יוֹם טוֹב הָרֵאשׁוֹן שֶׁל חַג שְׂחַל לְהִיזוֹת בַּשַּׁבָּת, שְׁיֵשׁ מִצְוָה מִן הַתּוֹרָה בְּנְטִילַת הַלְוֹלֵב בַּיּוֹם הָרֵאשׁוֹן, אֲזִי נוֹהֵג הַלְוֹלֵב שִׁבְעָה יָמִים, שֶׁהָרִי הוּא דוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת [קִדְּם שְׂגָזְרוּ חֲכָמִים שֶׁלֹּא לְטוֹל לְוֹלֵב בַּשַּׁבָּת]. וְאִם חָל יוֹם טוֹב רֵאשׁוֹן שֶׁל סְכּוֹת בְּאַחַד מִשְׂאֵר כָּל הַיָּמִים שֶׁל הַשַּׁבָּע, שְׂאֵז אִין מִצְוֹת נְטִילַת לְוֹלֵב דוֹחָה שַׁבָּת, נוֹהֲגֵת מִצְוָה זוֹ רַק שֵׁשָׁה יָמִים.

משנה ג: עֶרְבָה שִׁבְעָה פִּיבָד, יוֹם שְׁבִיעִי שֶׁל עֶרְבָה, שְׂחַל לְהִיזוֹת בַּשַּׁבָּת, עֶרְבָה שִׁבְעָה, וְשָׂאֵר כָּל הַיָּמִים, שֵׁשָׁה. שְׂנִינּוּ בַּמִּשְׁנָה לְעִיל 'עֶרְבָה, שֵׁשָׁה וְשִׁבְעָה', וְהַכּוֹנֵה לְמִצְוֹת עֶרְבָה שֶׁנוֹהֲגֵת בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ מְלַבֵּד הָעֶרְבוֹת הַנְּטִלוֹת יַחַד עִם הַלְוֹלֵב, וְהִיא מִצְוָה מִן הַתּוֹרָה [הַלְכָה לְמִשָּׁה מְסִינֵי], וְלֵהֵלֵן תְּבַאֵר הַמִּשְׁנָה אֶת אִפְּן קִיּוֹם הַמִּצְוָה. עֵתָה מְבֹאֲרַת הַמִּשְׁנָה אֶת הַיָּמִים שֶׁנוֹהֲגִים בָּהּ: עֶרְבָה שִׁבְעָה יָמִים, פִּיבָד, יוֹם שְׁבִיעִי שֶׁל עֶרְבָה, כְּלוֹמֵר, יוֹם שְׁבִיעִי שֶׁל חַג הַסְּכּוֹת, שְׂמִצְוֹת עֶרְבָה נוֹהֲגֵת בּוֹ, שְׂחַל לְהִיזוֹת בַּשַּׁבָּת, נוֹהֲגֵת מִצְוֹת עֶרְבָה אִף בַּשַּׁבָּת זוֹ, וְנִמְצָא שֶׁעֶרְבָה שִׁבְעָה, וְאִם חָל יוֹם שְׁבִיעִי בְּשָׂאֵר כָּל

הַיָּמִים שֶׁל הַשַּׁבָּע, נוֹהֲגֵת מִצְוֹת עֶרְבָה רַק שֵׁשָׁה יָמִים [מִצְוֹת עֶרְבָה אִינֶה מְפֻרָּשֶׁת בַּתּוֹרָה אֲלֵא הִיא הַלְכָה לְמִשָּׁה מְסִינֵי, וְכִדִּי לְפָרְסֵם שֶׁהִיא חַיִּיב מִן הַתּוֹרָה תִּקְנּוּ חֲכָמִים שִׁיְהִיָּה יוֹם אֶחָד שְׁבוֹ הִיא תִּדְחָה אֶת הַשַּׁבָּת, אִךְ לֹא רָצוּ לְתַקֵּן זֹאת בַּיּוֹם טוֹב רֵאשׁוֹן, שְׂאִף אִם יַחּוּל בַּשַּׁבָּת תִּנְהַג בּוֹ מִצְוֹת עֶרְבָה, מִחֲשֵׁשׁ שִׁיִּסְבְּרוּ הָאֲנָשִׁים שְׂמֵחַמַת שֶׁהַלְוֵלֵב נוֹהֵג בְּאוֹתוֹ יוֹם - נוֹהֲגֵת בּוֹ אִף הָעֶרְבָה. וְלָכֵן תִּקְנּוּ שְׂרַק בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי דוֹחָה הָעֶרְבָה אֶת הַשַּׁבָּת].

משנה ד: מִצְוֹת לְוֹלֵב פִּיבָד, (יוֹם טוֹב הָרֵאשׁוֹן שֶׁל חַג שְׂחַל לְהִיזוֹת בַּשַּׁבָּת), מוֹלִיכִין אֶת לְוֹלְבֵיהֶן לְהַר הַבַּיִת, וְהַחֲזִינִין מִקְבְּלִין מִהוּ, וְסוֹדְרִין אוֹתָן עַל גַּב הָאֲצָטְבָּא, וְהַזְּמִינִים מְנִיחִין אֶת שְׂלֵחָן בַּלְשָׁפָה, וּמְלַמְּדִים אוֹתָם לִזְמַר, כָּל מִי שְׂמַגִּיעַ לְוֹלְבֵי בִידוֹ, הָרִי הוּא לוֹ כְּמַתְּנָה. לְמַחֵר מְשַׁבְּימִין וּבִאִין, וְהַחֲזִינִין זוֹרְקִין אוֹתָם לְפָנֵיהֶם, וְחַן מְחַטְּפִין וּמְכִין אִישׁ אֶת חֶבְרוֹ. וּבְשָׂרָאָו בֵּית דִּין שְׂבִאוֹ לִידֵי סַבְּנָה, הַתְּקִינּוּ שִׁיְהֵא כָּל אֶחָד וְאֶחָד נוֹטֵל בְּבֵיתוֹ.

עֵתָה מְבֹאֲרַת הַמִּשְׁנָה אֶת אִפְּן קִיּוֹם מִצְוֹת לְוֹלֵב: מִצְוֹת לְוֹלֵב פִּיבָד, (יוֹם טוֹב הָרֵאשׁוֹן שֶׁל חַג הַסְּכּוֹת שְׂחַל לְהִיזוֹת בַּשַּׁבָּת), וְאִסּוֹר לְטַלְטֵל אֶת הַלְוֹלֵב וּמִינִיּוֹ בַּשַּׁבָּת עֲצָמָה, מוֹלִיכִין כָּל הַקְּהָל אֶת לְוֹלְבֵיהֶן לְהַר הַבַּיִת בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וְהַחֲזִינִין - הַשְּׂמָשִׁים מִקְבְּלִין אוֹתָם מִהוּ, וְסוֹדְרִין אוֹתָן עַל גַּב הָאֲצָטְבָּא שֶׁהִיָּתָה בְּרַחֲבַת הַר הַבַּיִת, וְהַזְּמִינִים מְנִיחִין אֶת הַלְוֹלְבִים שְׂלֵחָן בַּלְשָׁפָה. וּבֵּית דִּין מְלַמְּדִים אוֹתָם - אֶת כָּל הַקְּהָל לִזְמַר, כָּל מִי שְׂמַגִּיעַ לְוֹלְבֵי בִידוֹ, הָרִי הוּא לוֹ כְּמַתְּנָה, לְפִי שְׂבִיּוֹם הָרֵאשׁוֹן אִין אָדָם יוֹצֵא יָדֵי חוּבָה אֲלֵא בְּלוֹלֵב הַשִּׁיָּךְ לוֹ לְגַמְרִי, וְכִיּוֹן שֶׁלֹּא יִכְלוּ לְהַפִּיר לְמִי שִׁיָּךְ כָּל לְוֹלֵב, תִּקְנּוּ שְׂפָל אֶחָד יִתֵּן בְּמַתְּנָה אֶת לְוֹלְבוֹ לְמִי שְׂיִגִיעַ לִידוֹ. לְמַחֵר מְשַׁבְּימִין כָּל הַקְּהָל וּבִאִין, וְהַחֲזִינִין זוֹרְקִין אוֹתָם - אֶת הַלְוֹלְבִים לְפָנֵיהֶם, וְחַן מְחַטְּפִין

ומכיון איש את חברו. וכשראו בית דין שבאו לידי סכנה, התקינו שיהא כל אחד ואחד נוטל בביתו. [אמנם לעיל (פ"ג מ"ג) מבאר שכל אחד היה מכיר את לולבו, כיון ששם מדבר בבתי כנסת רגילים, שאין בהם המון עם, ואלו משנתנו עוסקות בהר הבית, בו היו עם רב, ומחמת כן באו לבסוף לידי סכנה].

משנה ה': מצות ערבה פיצד, מקום היה למטה מירושלים, ונקרא מוצא, יורדיו לשם ומלקטין משם מרביות של ערבה, ובאין וזקפין אותן בצדי המזבח, וראשיהן כפופין על גבי המזבח, תקעו והריעו ותקעו. בכל יום מקיפין את המזבח פעם אחת, ואומרים, אָנָּה ה' הוֹשִׁיעָה נָּא, אָנָּה ה' הַצְּלִיחָה נָּא. רבי יהודה אומר, אני והו הושיעה נא, ואתו היום מקיפין את המזבח שבע פעמים. בשעת פטירתן מה הן אומרים, יפי לך מזבח, יפי לך מזבח, רבי אליעזר אומר, ליה ולך, ליה ולך, מזבח. ליה ולך, מזבח.

משנתנו מבארת את המצוה המיוחדת שנהגה במקדש, בה הביאו כל יום ערבות, מלבד הערבות שבולב. מצות ערבה פיצד היא מתקנת, מקום היה למטה מירושלים, ונקרא 'מוצא' [על שם שהוא יוצא מהמס, כלומר, שהיה פטור ממסי המלכות, מחמת הערבות שהיו נוטלים משם למצוה זו, וזהו המקום הקרוי עד היום 'מוצא', בדרך לירושלים], היו יורדיו לשם ומלקטין משם מרביות [ענפים גדולים] של ערבה, ובאין וזקפין אותן בצדי המזבח, על גבי ה'סוד', וראשיהן של הערבות כפופין על גבי המזבח, שהמזבח גבוה עשר אמות, והמרביות היו גבוהות אחת עשרה אמה, וכפופות אמה אחת על גבי המזבח. תקעו והריעו ותקעו. בכל יום מימי חג הסוכות היו מקיפין את המזבח פעם אחת, ואומרים, אָנָּה ה' הוֹשִׁיעָה נָּא, אָנָּה ה' הַצְּלִיחָה נָּא.

רבי יהודה אומר, היו אומרים 'אני והו הושיעה נא', שאף

'אני והו' הם שמות קדושים. ואתו היום - ביום השביעי מקיפין את המזבח שבע פעמים. בשעת פטירתן - כשנפרדים מהמזבח מה הן אומרים, יפי לך מזבח, יפי לך מזבח, כלומר, אנו עושים לך את היפי הזה, לפי שאתה מכפר עלינו. רבי אליעזר אומר, כך היו אומרים, 'ליה ולך, מזבח. ליה ולך, מזבח', כלומר, ליה אנו מודים שהוא אלקינו, ואיננו כופרים בו. ולך, למזבח, אנו משבחים, שאתה חביב לפני ה' לכפר על עוונותינו.

משנה ו': כמעשהו כהל כה מעשהו בשבת, אלא שהיו מלקטין אותן מערב שבת, ומניחים אותן בגיגיות של זהב כדי שלא יכמושו. רבי יוחנן בן ברוקה אומר, חריות של דקל היו מביאין, והזקפין אותן בקרקע בצדי המזבח, ואתו היום נקרא יום הפוט חריות.

כמעשהו כהל - כפי שהיו נוהגים עם הערבות הללו ביום חול, כך מעשהו בשבת, אלא שהיו מלקטין אותן מערב שבת, ומניחים אותן בגיגיות של זהב מלאות מים, כדי שלא יכמושו. רבי יוחנן בן ברוקה חולק ואומר, לא ערבות היו מביאים, אלא חריות [ענפים גדולים] של דקל היו מביאין כל אותם שבועה זמים, והזקפין אותן בקרקע בצדי המזבח, ואתו היום [וכן שאר הימים] נקרא יום הפוט חריות.

משנה ז': מיד התינוקות שומטין את לולביהן, ואזקלין אתרוגיהן.

מתוך יד התינוקות [הילדים הקטנים], שומטין - נוטלים הגדולים את לולביהן, ואזקלין את אתרוגיהן, ואין בדבר משום גזל, כיון שנהגו כך להרבות בשמחה.

משנה ח': החלל והשמחה שמונה, פיצד, מלמד שחוב אדם בחלל ובשמחה ובכבוד יום טוב האחרון של חג, כשאר

כל ימות החג. ספּה שבָּעָה, פּיצד, גִּמֵר מִלְאָכּוּל, לא יתיר ספּתוֹ, אֲבָל מוֹרִיד אֶת הַפְּלִים מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעַלָּה, מִפְּנֵי כְבוֹד יוֹם טוֹב הָאֲחֵרוֹן שֶׁל חָג.

שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה לְעִיל הַחֲלָל וְהַשְׁמֹחָה, שְׂמוֹנָה יָמִים, מִבְּאֵרֶת הַמִּשְׁנָה, פּיצד, מִלְמִד שֶׁחַיֵּב אָדָם בַּחֲלָל וּבַשְׁמֹחָה וּבְכְבוֹד יוֹם טוֹב הָאֲחֵרוֹן שֶׁל חָג, כְּשֶׁאֵר כָּל יָמוֹת הַחָג. 'ספּה שבָּעָה, פּיצד, לְאַחַר שֶׁגִּמֵר הָאָדָם מִלְאָכּוּל, לא יתיר [-לא יִפְרֹק] אֶת ספּתוֹ, שֶׁהָרִי כָּל הַיּוֹם עַדִּין חַיִּים בְּמִצְוֹת ספּה, אֲבָל מוֹרִיד אֶת הַפְּלִים הַנָּאִים מִסִּפּתוֹ הַבְּנוּיָה עַל הַגַּג אֶל הַבַּיִת מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעַלָּה, מִפְּנֵי כְבוֹד יוֹם טוֹב הָאֲחֵרוֹן שֶׁל חָג, שֶׁנֶּרְאָה כְּמִכִּין אֶת הַפְּלִים הַנָּאִים בְּבֵיתוֹ לְכְבוֹד סְעֻדַת לַיִל יוֹם טוֹב הָאֲחֵרוֹן.

משנה ט: נְסוּף הַמִּים פּיצד, צְלוּחִית שֶׁל זָהָב מַחֲזֶקֶת שְׁלֹשֶׁת לָגִים הֵיחָ מִמְּלֵא מִן הַשְּׁלֹחַ, הַגִּיעוּ לְשַׁעַר הַמִּים, תִּקְעוּ וְחֲרִיעוּ וְתִקְעוּ. עָלָה בְּכַבֵּשׁ, וּפְנָה לְשִׂמְאֵלוֹ, שְׁנֵי סְפָלִים שֶׁל כֶּסֶף הָיוּ שָׂם. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, שֶׁל סִיד הָיוּ, אֲלֵא שֶׁהָיוּ מוֹשְׁחִין פְּנֵיהֶם מִפְּנֵי הַיּוֹם. וּמִנְקִיִּין כְּמִין שְׁנֵי חֲטָמִין דְּקִינֵי, אֶחָד מְעַבָּה וְאֶחָד דֵּק, כְּדִי שִׁיחוּ שְׁנֵיהֶם כְּלִין בְּבַת אַחַת. מְעַרְבֵי שֶׁל מִיָּם, מוֹזְרָחֵי שֶׁל יִיז. עָרַח שֶׁל מִיָּם לְתוֹף שֶׁל יִיז, וְשָׁל יִיז לְתוֹף שֶׁל מִיָּם, וְצָא. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, בְּלֹג הָיָה מְנַסֵּף כָּל שְׂמוֹנָה הָיָה מְנַסֵּף, וְלִמְנַסֵּף אוֹמְרִים לוֹ הַגְּבִיָּה יִרְדֵּה, שְׁפַעֵם אַחַת נִסֵּף אֶחָד עַל גְּבִי רַגְלָיו, וְרַגְמוּהוּ כָּל הָעָם בְּאַתְרוּגְיָהוּ.

'נְסוּף הַמִּים, פּיצד הָיָה נַעֲשֶׂה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, צְלוּחִית שֶׁל זָהָב מַחֲזֶקֶת שְׁלֹשֶׁת לָגִים הֵיחָ מִמְּלֵא מִן הַשְּׁלֹחַ, שֶׁהוּא מַעֲיֵן הַסְּמוּף לִירוּשָׁלַיִם, הַגִּיעוּ עִם הַמִּים לְאַחַד מִשְׁעָרֵי הָעִזָּרָה הַקְּרוּי 'שַׁעַר הַמִּים, מִחֲמַת שָׁבוּ מִכְּנִיסִים אֶת צְלוּחִית הַמִּים לְנִסוּף הַמִּים, תִּקְעוּ וְחֲרִיעוּ וְתִקְעוּ. עָלָה בְּכַבֵּשׁ, שֶׁהָיָה בְּדִרוֹמוֹ שֶׁל הַמִּזְבֵּחַ, וּפְנָה לְשִׂמְאֵלוֹ - לְצַד

מְעַרְב, וּפּוֹגַע בְּקֶרֶן מְעַרְבִית דְּרוֹמִית שֶׁל הַמִּזְבֵּחַ, שָׁבָה הָיוּ מְנַסְכִּים, וְשְׁנֵי סְפָלִים שֶׁל כֶּסֶף הָיוּ שָׂם, אֶחָד לִיָּן וְאֶחָד לְמֵיָם. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, שֶׁל סִיד הָיוּ אוֹתָם סְפָלִים, אֲלֵא שֶׁהָיוּ מוֹשְׁחִין פְּנֵיהֶם מִפְּנֵי הַיּוֹם, וְהָיוּ נִרְאִים כְּשֶׁל כֶּסֶף, שֶׁהוּא מוֹשְׁחִין יוֹתֵר מִסִּיד. וְאוֹתָם סְפָלִים מְנַקְבִּין כְּמִין שְׁנֵי חֲטָמִין - פְּתָחִים דְּקִינֵי, אֶחָד מְעַבָּה [-רַחֵב], עֲבוּר הַיָּן שֶׁמְנַסְכִּים בּוֹ, וְאֶחָד דֵּק, עֲבוּר הַמִּים, וְעֲשָׂאוֹם כְּדִי שִׁיחוּ שְׁנֵיהֶם - הַיָּן וְהַמִּים כְּלִין בְּבַת אַחַת, שֶׁהַמִּים מְמַהְרִים לָזֶרֶם מִן הַיָּן, שֶׁהוּא סְמִיד יוֹתֵר מִהַמִּים, וְזוֹרֵם לְאֵט. הַנֶּקֶב הַמְעַרְבִי הָיָה שֶׁל מִיָּם, וְהַמְּזֻרְחֵי שֶׁל יִיז. וְאֵם עָרַח שֶׁל מִיָּם לְתוֹף שֶׁל יִיז, וְשָׁל יִיז לְתוֹף שֶׁל מִיָּם, וְצָא. רַבִּי יְהוּדָה חוֹלֵק עַל תַּנָּא קַמָּא בְּשְׁנֵי דְבָרִים, וְאוֹמַר, בְּלֹג הָיָה מְנַסֵּף, וְלֹא בְּשִׁלְשָׁה לְגִין כְּדָבְרֵי תַנָּא קַמָּא, וְכָל שְׂמוֹנָה הָיָה מְנַסֵּף, וְלֹא רַק כָּל שְׁבָעָה כְּדָבְרֵי תַנָּא קַמָּא. וְלִמְנַסֵּף אֶת הַמִּים אוֹמְרִים לוֹ 'הַגְּבִיָּה יִרְדֵּה, כְּדִי שִׁיֶּרְאוּ שֶׁהוּא מְנַסֵּף לְתוֹף הַסְּפָל, לְפִי שְׁפַעֵם אַחַת נִסֵּף אֶחָד עַל גְּבִי רַגְלָיו, כִּינּוֹן שֶׁהָיָה צְדוּקִי, וְהַצְּדוּקִים אֵינָם מוֹדִים בְּתוֹרָה שְׁבַעַל פֶּה, וְאֵינָם מְקִיְמִים אֶת מִצְוֹת נִסוּף הַמִּים, שֶׁאֵינָה מְפֹרֶשֶׁת בְּתוֹרָה. וְרַגְמוּהוּ כָּל הָעָם בְּאַתְרוּגְיָהוּ.

משנה י: כְּמַעֲשֵׂהוּ בַחֲלָל, כֶּה מְעַשְׂהוּ בַשַּׁבָּת, אֲלֵא שֶׁהָיָה מְמַלֵּא מְעַרְב שַׁבָּת חֲבִית שֶׁל זָהָב שְׂאִינָה מְקַדְּשֶׁת מִן הַשְּׁלֹחַ, וּמְנִיחָה בְּלִשְׁכָּתָה. נִשְׁפָּכָה אוֹ נִתְגַּלְתָּה, הָיָה מְמַלֵּא מִן הַכִּיּוֹר, שֶׁחֵיָּן וְהַמִּים הַמְּגֻלְיִין, פְּסוּלִים לְגְּבִי הַמִּזְבֵּחַ. וּבְמִצְוָה זוֹ שֶׁל נִסוּף הַמִּים, כְּמַעֲשֵׂהוּ בַחֲלָל, כֶּה הָיָה מְעַשְׂהוּ בַשַּׁבָּת, אֲלֵא שֶׁלֹּא הָיְתָה מִצְוָה זוֹ דוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת לְהַבִּיא אֶת הַמִּים מִן הַשְּׁלֹחַ, אֲלֵא הָיָה מְמַלֵּא מְעַרְב שַׁבָּת חֲבִית שֶׁל זָהָב שְׂאִינָה מְקַדְּשֶׁת מִן הַשְּׁלֹחַ, וּמְנִיחָה בְּלִשְׁכָּתָה. וְהַטַּעַם שֶׁנִּטְלוּ חֲבִית שְׂאִינָה מְקַדְּשֶׁת, לְפִי שֶׁאֵם הָיְתָה מְקַדְּשֶׁת הָיוּ הַמִּים נַעֲשִׂים קְדוּשִׁים

מיד, ומים קדושים שעבר עליהם לילה, נפסלים בלינה. נשפכה החבית או נתגלתה, היה ממלא מים חדשים מן הכיור לצורך נסוך המים, והטעם שאם נתגלתה החבית אין המים שבה ראויים, לפי שהיון והמים המגליו, פסולים לגבי המזבח.

פרק ה, משנה א: החליל המשה וששה, זהו החליל של בית השואבה, שאינו דוחה לא את השבת ולא את יום טוב. אמרו, כל מי שלא ראה שמחת בית השואבה, לא ראה שמחה מימיו.

שנינו במשנה לעיל החליל המשה וששה, מבארת המשנה, זהו החליל של בית השואבה, על שם שאיבת המים לקיום מצוות נסוך המים, שאינו דוחה לא את השבת ולא את יום טוב, ולכן, כשחל יום טוב בשבת היה החליל נוהג ששה ימי חל המועד, וכשחל יום טוב ביום חול, לא היה החליל נוהג לא בשבת ולא ביום טוב, ונשארו רק המשה ימים. אמרו, כל מי שלא ראה שמחת בית השואבה, לא ראה שמחה מימיו [ואף שהיו שם כלי זמר רבים, נקראו כלם על שם החליל, לפי שקולו נשמע יותר מכלם].

משנה ב: במוצאי יום טוב הראשון של חג ירדו לעזרת נשים, ומתקנין שם תקון גדול, ומנורות של זהב היו שם, וארבעה ספלים של זהב בראשיהן, וארבעה סלמות לכל אחד ואחד, וארבעה ילדים מפרחי כהנה ובידיהם פדים של שמן של מאה ועשרים לג, שהן מטילין לכל ספל וספל. מתארת המשנה את שמחת בית השואבה, במוצאי יום טוב הראשון של חג, ירדו לעזרת נשים, ומתקנין שם תקון גדול - שתועלתו גדולה, והוא, שהקיפו את העזרה גזזטראות, שיהיו שם הנשים, והאנשים נמצאים למטה, כדי שלא יבואו לידי תערובת וקלות ראש.

ומנורות של זהב היו שם, וארבעה ספלים של זהב בראשיהן, וארבעה סלמות לכל אחד ואחד, וארבעה ילדים [בחורים] מפרחי כהנה עולים בהם, ובידיהם פדים של שמן של מאה ועשרים לג, שהן מטילין לכל ספל וספל.

משנה ג: מפלאי מכנסי כהנים ומחמיניהן, מהן היו מפקיעין, ובהן היו מדליקין. ולא היתה חצר בירושלים שאינה מאירה מאור בית השואבה.

מפלאי מכנסי כהנים ומחמיניהן - מהמכנסים והאבנטים הבלויים של הכהנים, מהן היו מפקיעין - קורעים אותם לעשות מהם פתילות, ובהן היו מדליקין את אותן מנורות. ולא היתה חצר בירושלים שאינה מאירה מאור בית השואבה, לפי שהיו המנורות גבוהות חמשים אמה, והר הבית גבוה, והאור זורח בכל העיר.

משנה ד: חסידים ואנשי מעשה היו מרקדים לפניהם באבוקות של אור שבידיהן, ואומרים לפניהן דברי שירות ותשבחות. והלויים בכנורות ובנבלים ובמצלתים ובחצוצרות ובכלי שיר בלא מספר, על המש עשרה מעלות היודרות מעזרת ישראל לעזרת נשים, כנגד המשה עשר שיר המעלות שבתחלים, שעליהן לויים עומדין בכלי שיר ואומרים שירה. ועמדו שני כהנים בשער העליון שיודר מעזרת ישראל לעזרת נשים, ושתי חצוצרות בידיהן. קרא הגבר, תקעו והריעו ותקעו, הגיעו למעלה עשירית, תקעו והריעו ותקעו. הגיעו לעזרה תקעו והריעו ותקעו. היו תוקעין והולכין עד שמגיעין לשער היוצא מזרחה. הגיעו לשער היוצא ממזרחה, הפכו פניהן למערב, ואמרו, אבותינו שהיו במקום הזה אחריהם אל היכל ה' ופניהם קדמה, והמה משתחווים קדמה לשמש, ואנו, ליה

עינינו. רבי יהודה אומר, היו שזנין ואמריו, אנו ליה, וליה עינינו.

משנתנו ממשיכה בתאור שמחת בית השואבה: חסידים ואנשי מעשה היו מרקדים לפניהם באבוקות של אור שפידיהו, מחזיקים ארבע או שמונה אבוקות, ומשליכים אותן באויר ותופסים אותן בזו אחר זו, ואמרים לפניהן דברי שירות ותשבחות. ואלוים היו מנגנים בכנורות ובנבלים ובמצלתים ובחצוצרות ובכלי שיר בלא מספר, ועומדים היו על המש עשרה מעלות היורדות מעזרת ישראל לעזרת נשים, כנגד המשה עשר 'שיר המעלות' שבתהלים, שעליהן - על מעלות אלו הלויים עמדו בכלי שיר בזמן שמחת בית השואבה, ואמרים שירה. ועמדו שני כהנים בשער העליון שירד מעזרת ישראל לעזרת נשים, ושתי חצוצרות בידיהן. קרא הגבר, תקעו והריעו ותקעו, וזהו סימן שיש ללכת לשילוח לשאב מים לנסוף, הגיעו בדרך ירידתן למעלה עשירית, שוב תקעו והריעו ותקעו. הגיעו לעזרה - עזרת הנשים, תקעו והריעו ותקעו. היו תוקעין וחולכין ומאריכים בתקיעות אלו עד שמוגיעין לשער היוצא מזרה. הגיעו לשער היוצא ממזרח, הפכו פניהן למערב, ואמרו, אבותינו שהיו במקום הזה בזמן בית המקדש הראשון, היו כופרים, ולכן היו הולכים כשאחריהם אל היכל ה' ופניהם קדמה, והמה משתחווים קדמה לשמש, כאמור בפסוק ביחזקאל, ואנו, ליה עינינו. רבי יהודה אומר, היו שזנין ואמריו, אנו ליה, וליה עינינו.

משנה ה: אין פוחתין מעשרים ואחת תקיעות במקדש, ואין מוסיפין על ארבעים ושמונה. בכל יום היו שם עשרים ואחת תקיעות (במקדש), שלש לפתיחת שערים, ותשע לתמיד של שחר, ותשע לתמיד של בין הערבים, ובמוספין, היו מוסיפין עוד תשע. ובערב שבת, היו

מוסיפין עוד שש, שלש להבטיל העם ממלאכה, ושלש להבדיל בין קדש לחל. ערב שבת שבתות החג, היו שם ארבעים ושמונה, שלש לפתיחת שערים, שלש לשער העליון, ושלש לשער התחתון, ושלש למלוי המים ושלש על גבי מזבה, תשע לתמיד של שחר, ותשע לתמיד של בין הערבים, ותשע למוספין, שלש להבטיל את העם מן המלאכה, ושלש להבדיל בין קדש לחל.

אגב התקיעות שהזכרו לעיל, מבארת משנתנו אלו תקיעות היו במקדש: אין פוחתין מעשרים ואחת תקיעות במקדש, ואין מוסיפין על ארבעים ושמונה. ומפרטת המשנה, בכל יום היו שם עשרים ואחת תקיעות (במקדש), שלש [-תקיעה, תרועה, תקיעה] לפתיחת שערים. ותשע לתמיד של שחר, ותשע לתמיד של בין הערבים, שבזמן נסוף הזין של התמיד היו הלויים משוררים שלשה פרקים, ועל כל פרק היו הכהנים תוקעים תקיעה תרועה תקיעה, הרי אלו עשרים ואחת תקיעות שהיו תוקעים כל יום. ובמוספין - בימים שהקריבו קרבן מוסף, היו מוסיפין עוד תשע. ובערב שבת היו מוסיפין עוד שש, ואלו הן, שלש כדי להבטיל את העם ממלאכה [אחת לבטל את העם שבשדות, שניה לסגור את החנויות, שלישית להדליק את הנרות], ושלש כדי להבדיל בין קדש לחל, להודיע שקדש היום. ערב שבת שבתות החג - בסכות, היו שם ארבעים ושמונה, שלש לפתיחת שערים של העזרה בבוקר, כמו בכל יום, שלש לשער העליון, ושלש לשער התחתון, כמו ששנינו לעיל שהיו תוקעים שם כשהלכו לשאוב מים לניסוף, ושלש למלוי המים - לאחר ששאבום ובאו לעזרה, ושלש על גבי מזבה, בעת זקיפת הערבות, תשע לתמיד של שחר, ותשע לתמיד של בין הערבים, ותשע למוספין, שלש להבטיל את העם מן המלאכה, ושלש להבדיל בין קדש לחל, הרי אלו ארבעים ושמונה.

משנה ו: יום טוב הראשון של חג, היו שם שלשה עשר פרים, ואילים שנים, ושעיר אחד, נשתירו שם ארבעה עשר כבשים לשמונה משמרות. ביום הראשון, ששה מקריבין שנים שנים, והשאר אחד אחד. בשני, חמשה מקריבין שנים שנים, והשאר אחד אחד. בשלישי, ארבעה מקריבין שנים שנים, והשאר אחד אחד. ברביעי, שלשה מקריבין שנים שנים, והשאר אחד אחד. בחמישי, שנים מקריבין שנים שנים, והשאר אחד אחד. בששי, אחד מקריב שנים, והשאר אחד אחד. בשביעי, כלן שוין. בשמיני, חזרו לפים כבנגלים. אמרו, מי שהקריב פרים חיום, לא יקריב למחר אלא חוזרין חלילה.

להבנת המשנה יש להקדים: א. היו במקדש עשרים וארבע משמרות כהנה, ובחג היו כלם משמשים יחד. ב. בכל יום מחג הסכות היו מקריבים ארבעה עשר כבשים, שני אילים, ושעיר אחד, ובנוסף לכך היו מקריבים כל יום מספר אחר של פרים, ביום הראשון שלשה עשר, למחרתו שנים עשר, וכן מורידים כל יום פר אחד. משנתנו מבארת כיצד חולקו קרבנות החג בין כל המשמרות: יום טוב הראשון של חג, היו שם שלשה עשר פרים, ואילים שנים, ושעיר אחד, הרי אלו ששה עשר קרבנות, וזכו בהם ששה עשר משמרות, נשתירו שם ארבעה עשר כבשים, לשמונה משמרות שעדיין לא הקריבו שום קרבן. ביום הראשון, שיש בו שלושה עשר פרים, ששה משמרות מתוך אותם שמונה משמרות מקריבין שנים שנים - כל משמרת שני כבשים, והשאר - שני המשמרות הנותרים, אחד אחד - כל משמר כבש אחד. ביום השני הפחת פר אחד, ולכן רק חמשה משמרות מקריבין שנים שנים, והשאר אחד אחד. ביום השלישי הפחת פר נוסף, ולכן ארבעה מקריבין שנים שנים, והשאר אחד אחד. ברביעי, שלשה מקריבין שנים שנים, והשאר אחד אחד. בחמישי, שנים מקריבין שנים

שנים, והשאר אחד אחד. בששי, משמר אחד מקריב שנים, והשאר אחד אחד. בשביעי, שיש בדיוק עשרים וארבעה קרבנות [ארבעה עשר כבשים, שני אילים, שעיר אחד, שבעה פרים], כלן שוין, שכל משמר מקריב בהמה אחת. ביום השמיני, שזהו חג בפני עצמו, שמיני עצרת, ומקריבים פר אחד איל אחד ושבעה כבשים, חזרו לפים - חזרו לעשות גורל על ההקרבה, כמו ברגלים האחרים. כפי שהתבאר, בימי חג הסכות היו מקריבים פרים וכבשים, וכיון שהפר הוא קרבן גדול וחשוב יותר, אמרו, מי שהקריב פרים חיום, לא יקריב למחר פר, אלא כבש, ואף שכל משמר הקריב פרים יותר מיום אחד, לא הקריבו יום אחר יום, אלא חוזרין חלילה - במעגל, שביום הראשון הקריבו פרים שלושה עשר המשמרות הראשונים, וביום השני הקריבו פרים אחד עשר המשמרות הבאים, יחד עם המשמר הראשון [אף שמשמר זה הקריב אתמול, כיון שאין אפשרות אחרת], וביום השלישי הקריבו פרים המשמר השני עד השנים עשר, וכן הלאה, ולבסוף נמצא שעשרים ושנים המשמרות הראשונים הקריבו פרים שלש פעמים, ושני המשמרות האחרונים רק פעמים.

משנה ז: בשלשה פרקים בשנה, היו כל המשמרות שוות באמורי הרגלים ובחלוק לחם הפנים. בעצרת אומרים לו חילה מצה, חילה חמין. משמר שזמנו קבוע, הוא מקריב תמידיו, נדרים ונדבות ושאר קרבנות צבור, ומקריב את הכל. יום טוב הסמוך לשבת, בין מלפניה, בין מלאחריה, היו כל המשמרות שוות בחלוק לחם הפנים.

בשלשה פרקים בשנה - בשלש הרגלים היו כל המשמרות שוות בהקרבת ובקבלת האברים, באמורי הרגלים - בקרבנות האמורים ברגלים, והם שלמי חגיגה, עולות ראיה, מוספים, ושעירי חטאת, וכן היו שוים בשלש הרגלים בחלוק לחם הפנים, שאם ארע החג בשבת, שאז

מחלקים את לחם הפנים, היו כל אנשי המשמרות שווים בו. בעצרת - בחג השבועות, שיש בו גם את 'שתי הלחם' המתחלק לכהנים, אם חל בשבת שיש בו גם חלוק לחם הפנים, אזמרים לו לכהן המקבל את חלקו, הילך מצה, וזהו לחם הפנים, הילך חמז, וזהו שתי הלחם, כיון שכל כהן נוטל חלקו מכל קרבן, ואין אזמרים שכהן אחד יקבל חלק גדול משתי הלחם, במקום שני חלקים קטנים גם מלחם הפנים. אף שהתבאר שבחגים כל המשמרות משמשות בשוה, מכל מקום זהו רק בקרבנות הבאים מחמת החג, ולכן משמר שזמנו קבוע לשמש באותו שבוע שחל בו החג, הוא מקריב את התמידיו, נדרים ונדבות ושאר קרבנות צבור, ומקריב את הכל, לפי שדברים אלו אינם באים מחמת החג. יום טוב הפסח לשבת, בין מלפניה, שחל ביום ששי, בין מלאחריה, שחל יום טוב ביום ראשון, היו כל המשמרות שוות בחלוק לחם הפנים, ואף שלא חל החג בשבת, כיון שהצרכו להשאר במקדש בשבת, מחמת החג הסמוך לשבת, חולקים בשוה בלחם הפנים המחלק בשבת.

משנה ח: חל (להיות) יום אחד להפסיק ביניהם, משמר שזמנו קבוע היה נוטל עשר חלות, והמתעבב נוטל שתיים. ובשאר ימות השנה, הנכנס נוטל שש והיוצא נוטל שש. רבי יהודה אומר, הנכנס נוטל שבע, והיוצא נוטל חמש. הנכנסין חולקין בצפון, והיוצאין בדרום. בלגה, לעולם חולקת בדרום, וטבעתה קבועה וחלונה סתומה.

ממשיכה המשנה לבאר את אפן חלקת לחם הפנים, אם חל (להיות) יום אחד להפסיק ביניהם - בין שבת ליום טוב, כגון שחל יום טוב בשני בשבוע, ויכלו כהני המשמרות האחרים לחזור לבתיהם, והתעבבו מרצונם במקדש, משמר שזמנו קבוע לשמש באותו שבוע היה נוטל עשר חלות מתוך שתיים עשרה חלות, והמתעבב

נוטל שתיים - כהני המשמרות האחרים שהתעבבו מרצונם, חולקים בשתי החלות הנותרות. ובשאר ימות השנה, שהיו כהני המשמרות מתחלפים בשבת עצמה, משמר היוצא עובד בשחרית ומשמר הנכנס עובד בערב, משמר הנכנס נוטל שש חלות, ומשמר היוצא נוטל שש. רבי יהודה חולק ואומר, הנכנס נוטל שבע, והיוצא נוטל חמש, כיון שלמשמר הנכנס יש עבודה יתירה, להגוף את הדלתות שפתחו אנשי המשמר היוצא. הנכנסין חולקין בלחם הפנים בצפון, שזהו המקום החשוב, שבו שוחטים קדשי קדשים, להראות שהם הנכנסים עתה לשרת, והיוצאין חולקים בדרום, שהוא מקום שחשיבותו פחותה. יוצאת מן הכלל משמרת בלגה, שהיא לעולם חולקת בדרום, ואפילו כשנכנסים כהניה לשרת, וטבעתה קבועה - הטבעת שבה מכניסים את ראש הבהמה לשחיטה מחברת לקרקע בשני צדדיה, שלא יוכלו להשתמש בה, וחלונה סתומה - החלון שבו מניחים את סכיני השחיטה, סתום, ואי אפשר להשתמש בו, והיה עליהם להשתמש בשל אחרים, ויגנאי הוא להם. והטעם שקנסום, לפי שבימי היונים השתמדה אשה אחת מבנות המשפחה של משמרת בלגה, ונשאה לסרדיוט ממלכי יון, וכשנכנסו היונים להיכל הלכה וטפחה בסנדל על גבי המזבח ואמרה, 'לוקוס לוקוס [-זאב, זאב], עד מתי אתה מכלה את ממונם של ישראל, ואין אתה עומד להם בשעת דחקם', ואמרו חכמים שאם לא היתה שומעת מאביה שהיה מבזה את העבודה, לא היתה אומרת כן, וקנסו את כל משמרתו, לפי שאוי לרשע אוי לשכנו, טוב לצדיק טוב לשכנו.

הדרן עליך מוסכת מוכה

